

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 6. svibnja 2009.

Ivan Damaščanski

Draga braćo i sestre, htio bih danas govoriti o Ivanu Damaščanskom, jednom od najvećih velikana u povijesti bizantske teologije i velikom naučitelju u povijesti sveopće Crkve. On je prije svega izravni svjedok prijelaza s grčke i sirijske kršćanske kulture, prihvaćene u istočnom dijelu Bizantskog carstva, na novost islama, koji se vojnim osvajanjima širio na području koje obično poznajemo kao Srednji i Bliski Istok. Ivan, rođen u imućnoj kršćanskoj obitelji, još kao vrlo mlad preuzeo je dunost, koju je moda prije njega obnašao njegov otac, ekonomskog upravitelja u kalifatu. Ubrzo je, međutim, nezadovoljan ivotom na dvoru, u njemu sazrio monaški poziv te je, oko 700. godine, stupio u samostan svete Sabe, blizu Jeruzalema. Ne udaljivši se nikada od samostana, posvetio se svim svojim silama isposništvu i literarnom radu, ali mu ni određeni pastoralni rad nije bio stran, o čemu svjedoče prije svega brojne Homilije. Njegov se liturgijski spomen slavi 4. prosinca. Papa Lav XIII. ga je 1890. proglasio naučiteljem opće Crkve.

Na Istoku se prije svega spominju njegova tri Govora protiv onih koji se obrušavaju na svete slike, koji su nakon njegove smrti osuđeni na ikonoklastičkom koncilu u Hieriji (754.). Isti ti govori, međutim, bili su glavni razlog njegove rehabilitacije i kanonizacije od strane pravovjernih otaca okupljenih na Nicejskom koncilu (787.), sedmom ekumenskom. U tim je tekstovima moguće iznaći prve pokušaje opravdavanja čašćenja svetih slika, povezujući ove potonje s otajstvom utjelovljenja Sina Bojega u krilu Djevice Marije.

Ivan Damaščanski je, uz to, bio među prvima koji su u javnom i privatnom kultu razlikovali klanjanje (latreia) od čašćenja (proskynesis): prvo se moe iskazivati samo Bogu, najvišoj duhovnoj zbilji, dok se u ovom drugom čovjek moe preko slika obraćati onome koji je prikazan na slici. Ipak,

očito da se Boga ni u kom slučaju ne može poistovjećivati s materijom od koje je slika načinjena. To se razlikovanje odmah pokazalo veoma vanim da bi se pružio kršćanski odgovor onima koji su drali da se svi bezrezervno i trajno moraju pridravati stroge starozavjetne zabrane o korištenju slika u obredu. O tome su se vodile velike rasprave i u islamskom svijetu, koji prihvaća tu idovsku tradiciju potpunog isključivanja slika iz obreda. Međutim kršćani su, u tome kontekstu, razgovarali o tome problemu i pronašli opravdanje za štovanje slika. Damaščanin piše: "U prijašnja vremena Bog nikada nije bio predstavljan u slici, budući da nema ni tijela ni lica. Ali budući da su sada ljudi vidjeli Boga u tijelu i jer je živio među ljudima, ja predstavljam ono što je u Bogu vidljivo. Ne častim materiju, već tvorca materije, koji je postao materijom zbog mene i udostojao se prebivati u materiji i izvesti moje spasenje posredstvom materije. Neću prestati stoga štovati materiju po kojoj mi je došlo spasenje. Ali je nipošto neću štovati kao Boga! Zar bi i moglo biti Bog ono što je stvoreno a da prije nije postojalo? ... Ali ja častim i poštujem također sve ostalo u materiji što mi je donijelo spasenje, jer je ona puna svetih sila i milosti. Nije li moda materija drvo krija tri put blagoslovljeno? ... Nisu li i tinta i presveta knjiga Evanđelja materija? Nije li spasenjski oltar s kojeg nam se dijeli kruh života materija? ... A povrh svega nisu li materija tijelo i krv mojega Gospodina? Ili ćeš dakle poricati sakralni značaj svega toga ili ćeš se prikloniti crkvenoj tradiciji čašćenja slika Boga i prijatelja Bojih koji su posvećeni imenom koje nose i koji su zbog toga nastanjeni milošću Duha Svetoga. Ne vrijeđaj, dakle, materiju: ona ne zasluuje prezir, jer ništa od onoga što je Bog stvorio nije za preziranje" (Contra imaginum calumniatores, I, 16, izd. Kotter, str. 89-90). Vidimo da je, poradi utjelovljenja, materija poboanstvenjena, promatra ju se kao Boje prebivalište. Riječ je o novom pogledu na svijet i materijalne stvarnosti. Bog je postao tijelom i tijelo je postalo stvarno prebivalište Boga, čija slava blista na Kristovu ljudskom licu. Stoga su poticaji toga istočnog naučitelja i danas veoma aktualni, obzirom na veoma veliko dostojanstvo na koje je materija uzdignuta u utjelovljenju, postavši, u vjeri, znak i djelotvorni sakrament susreta čovjeka s Bogom. Ivan Damaščanski ostaje, zato, povlašteni svjedok čašćenja slika, koje će do dana današnjeg ostati jedno od najistaknutijih vidika istočne teologije i duhovnosti. Riječ je ipak o obliku kulta koji pripada jednostavno kršćanskoj vjeri, vjeri u onoga Boga koji je postao tijelom i učinio se vidljivim. Njegovo se učenje uklapa u tradiciju Crkve, čiji nauk o sakramentima predviđa da materijalne stvari preuzete iz prirode mogu postati prijenosnicima milosti po zazivu (epiclesis) Duha Svetoga, uz ispovijedanje prave vjere.

S tim temeljnim idejama Ivan Damaščanski dovodi u vezu također čašćenje relikvija svetaca, na temelju uvjerenja da se svete kršćane, budući da su postali dionici Kristova uskrsnuća, ne može smatrati jednostavno "mrtvima". Spominjući, na primjer, one čije se relikvije ili slike dostojne čašćenja, Ivan u svojem trećem govoru u obrani slika pojašnjava: "Prije svega (častimo) one među koje se Bog nastanio, kao što su Majka Boja i svi sveci. Oni su ti koji su, koliko je to moguće, svojom voljom postali slični Bogu i zbog nastanjenosti Bogom i Boje pomoći, prozvani su stvarno bogovima (usp. Ps 82, 6), ne po naravi, već po kontingenciji, kao što se usijano eljezo naziva vatrom, ne po naravi već po kontingenciji i zato što je uronjeno u vatru. On, naime, kaže: Sveti budite! Jer sam svet ja (usp. Lev 19, 2)" (III, 33, red. 1352 A). Nakon niza takvih i sličnih razmišljanja, Damaščanski je mogao ozbiljno zaključiti: "Bog, koji je dobar i veći od svakoga

dobra, nije se zadovoljio razmatranjem samoga sebe, već je elio da postoje bića kojima će ukazati dobročinstvo da mogu postati dionici njegove dobrote: zato je stvorio ni iz čega sve, vidljivo i nevidljivo, uključujući čovjeka, u isti mah vidljivu i nevidljivu stvarnost. A pri njegovu stvaranju zamislio ga je i stvorio kao biće koje je sposobno razmišljati (ennoema ergon), koje je urešeno bogatstvom riječi (logo(i) sympleroumenon) i okrenuto duhu (pneumati teleiounenon)" (II, 2, str. 94, red. 865A). Da bi dodatno pojasnio tu misao, dodaje: "Trebaju nas ispuniti udivljenjem (thaumazein) sva djela providnosti (tes pronoias erga), sve ih treba hvaliti i sve prihvaćati, pobjeđujući napast da se u njima prepoznaju aspekti koji se mnogima čine nepravednima ili lošima (adika). Naprotiv treba priznati da Boji naum (pronoia) nadilazi čovjekovu sposobnost spoznaje i shvaćanja (agnoston kai akatalepton), dok naprotiv samo On poznaje naše misli, naša djela pa čak i našu budućnost" (II, 29, str. 94, red. 964C). Već je Platon, uostalom, govorio da sva filozofija započinje s divljenjem: i naša vjera započinje s divljenjem stvaranju, ljepoti Boga koji postaje vidljiv.

Optimizam kojim kršćanin kontemplira prirodu (physike theoria), to gledanje u vidljivoj stvarnosti dobro, lijepo i istinito, taj kršćanski optimizam nije zacijelo naivni optimizam: kršćanin je itekako svjestan rane koju je ljudskoj naravi nanijela sloboda kojom je Bog uresio čovjeka a koju je ovaj zloupotrijebio, sa svim posljedicama nesklada koje su iz toga proizašle. Otud potreba, koju je teolog iz Damaska jasno uočio, da priroda u kojoj se odraava Boja dobrota i ljepota, ranjene našim grijehom, bude "osnaena i obnovljena" silaskom Sina Bojega u tijelo, nakon što je na mnoge načine i u raznim prigodama sam Bog nastojao pokazati da je stvorio čovjeka da bude ne samo u "biću", već u "dobrom biću" (usp. La fede ortodossa, II, 1, str. 94, red. 981). S oduševljenim zanosom Ivan objašnjava: "Bilo je nuno da priroda bude okrijepljena i obnovljena te da se pokae i konkretno pouči putu kreposti (didachthenai aretes hodon), koji odalečuje od propadljivosti i vodi u vječni ivot... Pojavilo se tako na povijesnom obzoru veliko more Boje ljubavi prema čovjeku (philanthropias pelagos)". To je uistinu lijep izraz. Vidimo, s jedne strane, ljepotu stvaranja a, s druge, uništenje koje je izazvao čovjekov grijeh. Ali vidimo u Sinu Bojem, koji silazi da obnovi prirodu, more Boje ljubavi prema čovjeku. Ivan Damaščanski nastavlja: "On sam, Stvoritelj i Gospodin, borio se za svoje stvorenje prenijevši mu primjerom svoj nauk... I tako je Boji Sin, premda postoji u obličju Boga, spustio nebesa i sišao ... među svoje sluge ... izvršivši nešto najnovije, jedino doista novo pod suncem, kroz što se stvarno očitovala Boja beskrajna moć" (III, 1. str. 94, red. 981C-984B).

Moemo zamisliti utjehu i radost koju su te riječi bogate tako zadivljujućim slikama budile u srcu vjernika. Slušajmo ih i mi, danas, gajeći u sebi iste one osjećaje koji su proimali tadašnje kršćane: Bog eli počivati u nama, eli obnoviti prirodu i kroz naše obraćenje eli nas učiniti dionicima svojega boanstva. Pomogao nam Gospodin da nam one budu poticaj u ivotu.

Papin pozdrav hrvatskim hodočasnicima na hrvatskom:

S velikom uskrsnom radošću pozdravljam sve hrvatske hodočasnike! Svakodnevi susret i hod sa

ivim Gospodinom na putu ivota, neka vam srca ispuni nadom kako bi oduševljeno svjedočili svoju vjeru i naviještali silna Boja djela! Hvaljen Isus i Marija!

Copyright © Dicastero per la Comunicazione - Libreria Editrice Vaticana